EXIGENŢE OMILETICE ÎN GÂNDIREA SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR

Pr. lect. asoc. dr. Marius IOANA

Abstract: *Saint John Chrysostom is convinced that the charisma of oratory is not a gift given exclusively by God and that, apart from vocation and grace, personal effort is needed to improve a preacher's qualities. According to Saint John Chrysostom's teachings, "priesthood is the greatest sign of Christ's love" and an accepted priesthood represents the answer to "God's vow". The priest has to strengthen himself to cope with all exterior and especially inner challenges and to raise himself above the common virtues. Apart from the example set with his deeds, the priest has to preach the holy word, as if it had to "please God", and, not least, to stand "before the believers like a living icon, like an animated law, like a guide, like a monument of virtuous life".*

Keywords: *exigencies, preacher, homiletics, sermon*

Învăţăturile Sfântului Ioan Gură de Aur au depăşit demult graniţa timpului în care au fost rostite, oferind dascălilor şi părinţilor duhovniceşti deopotrivă, bogate informaţii şi povăţuiri pentru folos sufletesc, dar şi adevărate metode pedagogice spre vestirea cuvântului lui Dumnezeu. Părintele antiohian este convins că harisma oratoriei nu este un dar exclusiv ceresc, şi că, dincolo de vocaţie şi har, este nevoie de efort personal pentru îmbunătăţirea calităţilor unui predicator. De la Sfântul Ioan Hrisostom se păstrează aproximativ 700 de omilii şi cuvântări în care sunt reflectate învăţăturile evanghelice, dogmatice, morale şi pastorale, adresate atât credincioşilor, cât şi păstorilor duhovniceşti. Exegezele hrisostomice, pe de o parte lămuresc textele biblice, iar pe de altă parte, sunt prilejuri de expunere argumentată şi sistematică a învăţăturilor sfinte. Pregătirea academică pentru profesia de avocat, cultura dobândită la prestigioasele universităţi ale vremii întregesc personalitatea scriitorului antiohian, acesta devenind un valoros pedagog şi părinte, exeget şi arhiereu al bisericii creştine. Înzestrat cu o deosebită înţelepciune şi având o intuiţie formidabilă, Sfântul Ioan se îmbogăţeşte cu o experienţă didactică şi pastorală de excepţie, exprimată în scrierile din perioada tinereţii, pe când era preot în Antiohia. Mai târziu, după ce este hirotonit arhiereu, Hrisostom arată aceeaşi preocupare atentă, atât pentru credincioşi, cât şi pentru preoţi şi părinţi duhovniceşti. Pornind de la experienţa personală, acesta alcătuieşte un adevărat tratat despre preoţie. „Preoţia are atâtea înălţimi, atâtea adâncimi, atâtea taine, încât cu foarte multă greutate poate fi cunoscută şi descrisă după cuviinţă", spunea părintele

Dumitru Fecioru, unul dintre traducătorii în limba română ai tratatului *Despre preoţie* al Sfântului Ioan Gură de Aur. Şi spunea în continuare părintele Fecioru despre Sfântul Ioan Hrisostom: „El singurul, după părerea mea şi după credinţa mea, urcând acest munte maiestuos al preoţiei, l-a cunoscut în întregime."[249] Această experienţă hrisostomică este temeiul analizei exigenţelor omiletice în gândirea Sfântului Ioan Gură de Aur.

Dintru început, trebuie menţionat că Sfântul Ioan Gură de Aur, atunci când se referă la predicator, are în vedere în primul rând personalitatea şi viaţa spirituală a oratorului, pentru ca apoi să precizeze care sunt temeiurile predicării, obiectivele şi efectele predicii.

În lumina învăţăturilor hrisostomice, „preoţia este cel mai mare semn al dragostei lui Hristos"[250]. Chemarea la această înaltă treaptă de slujire o face Dumnezeu. Sublimitatea preoţiei constă în împreună slujirea cu Hristos: „iată, Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârşitul veacului" (Mt 28, 20). Însă, temeiul slujirii preoţeşti o reprezintă dragostea pentru Dumnezeu. Fără această devoţiune totală nu poate exista apostolat. Sfântul Ioan aminteşte, în sprijinul celor afirmate, episodul arătării Mântuitorului Iisus Hristos înviat la Marea Tiberiadei către apostoli şi în special către Petru. „Hristos vorbind cu Petru Verhovnicul apostolilor, l-a întrebat: «Petre, Mă iubeşti?». Petru I-a mărturisit că da. Hristos atunci a adăugat «Dacă Mă iubeşti, păstoreşte oile Mele!» (In 21, 15). Învăţătorul îl întreabă pe ucenic dacă Îl iubeşte. Nu-l întreabă ca să afle de este iubit de Petru – cum putea face asta Hristos, Care cunoaşte gândurile tuturor – ci ca să ne arate cât de mult Îi este la inimă purtarea de grijă de oile sale cele cuvântătoare."[251] Şi mai departe spune iarăşi Sfântul Ioan că „Hristos n-a vrut atunci să arate cât Îl iubea Petru pe Hristos – asta o ştim noi din atâtea alte fapte ale lui Petru –, ci a vrut să-i arate lui Petru şi nouă tuturora, cât de mult îşi iubeşte El Biserica Sa, pentru ca şi noi să o iubim mult."[252] Această abordare interpretativă este proprie Sfântului Ioan, potrivit căruia dragostea pentru Dumnezeu este manifestată prin dragostea pentru Biserica Sa şi pentru credincioşi. „Insistenţa" Domnului Hristos din dialogul cu Petru, „Petre, Mă iubeşti mai mult decât aceştia?" (In 21, 15) semnifică responsabilitatea şi grija deosebită pe care o vor avea slujitorii altarelor pentru biserică. La chemarea lui Hristos „Mă iubeşti?", viitorul apostol şi viitorul slujitor al Bisericii va răspunde „Doamne, Tu ştii că Te iubesc". Pe acest construct se zideşte misiunea apostolatului creştin.

---

[249] Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigore din Nazianz şi Sfântul Efrem Sirul, *Despre preoţie,* Traducere, introducere şi note de Dumitru Fecioru, EIBMBOR, Bucureşti, 1998, pg. 5.
[250] Ibidem, pg. 44.
[251] Ibidem
[252] Ibidem

O altă apreciere a Sfântului Ioan Hrisostom este aceea că preoţia asumată reprezintă răspunsul slujitorului la „votul lui Dumnezeu”. Într-o omilie la I Tim 1, 18-19, unde se spune că alegerea lui Timotei s-a făcut în urma proorociilor, tânărul apostol este îndatorat să nu „necinstească votul lui Dumnezeu.”[253] În plan pastoral, slujitorul lui Dumnezeu, în viziunea Sfântului Ioan, trebuie să fie după cum subliniază Sf. Pavel în epistolele pastorale: „destoinic să înveţe pe alţii […], păstrând taina credinţei în cuget curat” (I Tim 3, 1-9). Misiunea de propovăduire a învăţăturii sfinte se poate împlini numai în momentul în care forţele interioare ale slujitorului sunt fortificate. „De aceea preotul trebuie să se întărească din toate părţile, ca şi cu nişte arme de oţel, cu zel mare şi neîntreruptă supraveghere a vieţii sale. Trebuie să se uite mereu în jurul său, ca nu cumva să-i găsească cineva un loc descoperit şi nepăzit şi să-i dea o lovitură de moarte. Toţi stau în jurul lui gata să-l rănească şi să-l doboare; nu numai vrăjmaşii şi inamicii lui, ci chiar mulţi dintre cei ce-i arată pe faţă prietenie”.[254] De aceste încercări nu este ferit niciun apostol, indiferent pe ce treaptă de slujire se află, ci, din contră, „cu cât demnitatea este mai înaltă – afirma Sfântul Ioan –, cu atâta şi primejdiile sunt mai mari pentru cel ce este îmbrăcat cu preoţie”.[255] Cele prezentate până aici sunt încercări exterioare; însă, cele mai periculoase primejdii care năvălesc în viaţa unui propovăduitor sunt tensiunile interioare. Aceste capcane sufleteşti slăbesc şi distrug slujirea şi propovăduirea preotului. Dintre aceste „fiare care sfâşie păstorul”, Hrisostom enumeră: „mânia, tristeţea, invidia, cearta, hula, pâra, minciuna, făţărnicia, uneltirea, pornirea împotriva celor ce nu ne-au făcut niciun rău, bucuria şi mulţumirea sufletească pricinuite de cusururile şi greşelile celorlalţi slujitori, mâhnirea pricinuită de succesele şi bunăstarea altora, dragostea de a fi lăudat, dorinţa după posturi de cinste – dintre toate patimile, dorinţa aceasta duce cel mai mult la pierirea sufletului omenesc –, predicile rostite pentru a fi pe placul credincioşilor, linguşelile slugarnice, dezmierdările josnice, dispreţuirea săracilor, linguşirea bogaţilor, onorurile nemeritate, hatârurile vătămătoare, care aduc primejdii celor ce le fac şi celor ce le primesc, frica servilă vrednică numai de cei mai ticăloşi robi, lipsa de îndrăznire, smerenia numai de ochii lumii, nu smerenia adevărată, îndepărtarea dojenirii şi a mustrării, dar, mai bine spus, dojenirea şi mustrarea chiar peste măsură a celor smeriţi, dar faţă de cei puternici nici îndrăznirea de a deschide buzele. Pe toate aceste fiare şi mai multe decât acestea le hrăneşte şi le creşte starea aceea a slavei

---

[253] Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei a Sfântului Apostol Pavel,* Prefaţă de pr. prof. dr. Vasile Gordon, Bucureşti, Editura Nemira, 2005, pg. 60.
[254] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoţie,* pg. 78.
[255] Sf. Ioan Gură de Aur, *Epistola a doua către Timotei, Epistola către Tit, Epistola către Filimon a Sfântului Apostol Pavel,* Bucureşti, Editura Nemira, 2005, pg. 134.

deşarte”.[256] Parcurgând cele prezentate mai sus, observăm că sunt puţine situaţiile în care cineva să nu fie rănit mai mult sau mai puţin de vicii sufleteşti. Chiar şi Sfântul Ioan Gură de Aur se întreabă retoric dacă cumva „a cerut Dumnezeu slujitorilor să fie îngeri fără de greşeală?”.[257] Şi tot autorul vă răspunde întrebării într-o omilie la I Tim 3, 1-4, unde sunt amintite virtuţile pe care trebuie să le aibă un preot: „Apostolul (Sfântul Pavel) a vorbit despre nişte însuşiri mai cumpătate, nu ca cele de sus, ca cele înalte, căci a fi veghetor, cucernic, destoinic să înveţe sunt însuşiri pe care le au mulţi.”[258] Cu toate acestea, preotul care are misiunea de a învăţa este îndemnat de Sfântul Ioan să „se întărească” pe sine încă dinainte de hirotonie şi numai aşa să accepte acest „jug greu” al slujirii preoţeşti. Unul ca acesta are datoria de a-şi păstra „curăţia sufletească”, stare asupra căreia Hrisostom stăruie în repetate rânduri, şi chiar să se ostenească, prin purtare, să se înalţe deasupra virtuților comune. „Postul, culcatul pe pământ gol, privegherile prelungite şi toate celelalte, pot fi îndeplinite cu uşurinţă de mulţi credincioşi, nu numai de bărbaţi, ci şi de femei […]. Să fie puşi în această slujbă înaltă numai bărbaţii aceia care întrec cu mult pe toţi ceilalţi oameni în virtutea sufletului.”[259] Soluţia eficientă şi utilă pentru vindecarea sufletească este introspecţia sinceră şi dorinţa neclătinată de îndreptare.

Pe lângă aceste virtuţi creştine, păstorul de suflete „are nevoie de multă pricepere şi de mii de ochi, ca să vadă din toate părţile starea sufletească a păcătosului.”[260] Înţelepciunea şi înţelegerea sunt virtuţi cardinale în slujirea bisericii şi a turmei cuvântătoare. Dar aceste virtuți nu sunt numai apanajul culturii şi rodul ostenelilor personale. „Dacă pentru a fi preot e nevoie de multă pricepere, înainte de pricepere e nevoie de mult har de la Dumnezeu, de purtări bune, de viaţă curată, de virtute mai mare decât cea omenească”[261], sublinia Sfântul Ioan. Izvorul acestui har este Dumnezeu, El este dăruitorul acestei energii necesare în susţinerea eforturilor personale ale fiecărui predicator. Menirea slujirii apostolice se înfăptuieşte acum după modelul ceresc. „Preoţia se săvârşeşte pe pământ, dar are rânduiala cetelor cereşti […], pentru aceea preotul trebuie să fie atât de curat, ca şi cum ar sta chiar în cer, printre puterile îngereşti.”[262] Celebrarea angelică reprezintă o realitate de împreună slujire celestă şi telurică, o liturghie cosmică, în care cele două existenţe sunt izomorfe. „Oamenii care trăiesc pe pământ şi locuiesc pe el, au primit îngăduinţa să administreze cele cereşti şi au o putere

[256] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoţie,* pg. 71.
[257] Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi,* op. cit. pg. 104.
[258] Ibidem.
[259] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoţie, op. cit.* pg. 47.
[260] Ibidem, pg. 50.
[261] Ibidem, pg. 69.
[262] Ibidem, pg. 63.

pe care Dumnezeu n-a dat-o nici îngerilor, nici arhanghelilor."[263] Această capacitate nu reprezintă o disonanţă între ierarhiile cereşti şi pământeşti şi nu are un scop în sine, ci constituie puterea şi posibilitatea zămislirii duhovniceşti, „preoţii sunt aceia cărora li s-a încredinţat zămislirea noastră cea duhovnicească; ei sunt aceia cărora li s-a dat să ne nască prin botez."[264] Prin urmare, personalitatea predicatorului se conturează dual, prin răspunsul concret, perceptibil, însumat intersubiectiv în pregătirea vocaţională şi culturală a viitorului apostol, la dragostea lui Dumnezeu. Autoritatea cuvântului predicat, „puterea multă", decurge din „curăţia vieţii" în care lucrează harului lui Dumnezeu.

Viaţa oricărui slujitor este un exemplu pentru toţi oamenii. Dar Sfântul Ioan Hrisostom stăruie în a accentua importanţa predicării cuvântului sfânt. „În afară de pilda prin faptă, preoţii n-au decât un singur mijloc, o singură cale de vindecare: învăţătura cu cuvântul, predica. Aceasta este instrumentul, aceasta este hrana, aceasta e cel mai bun aer; aceasta ţine loc de medicament, aceasta ţine loc de cauterizare, ţine loc de bisturiu. Dacă preotul trebuie să ardă sau să taie, trebuie neapărat să se folosească de predică. Dacă predica nu-i în stare să facă asta, zadarnice sunt toate celelalte. Prin predică ridicăm sufletul deznădăjduit; prin predică smerim sufletul îngâmfat; prin predică tăiem ce-i de prisos; prin predică împlinim cele de lipsă; prin predică împlinim cele de lipsă; prin predică lucrăm pe toate celelalte câte ne ajută la mântuirea sufletului."[265]

Analizând cu atenţie învăţăturile hrisostomice, vom observa că în acest citat sunt cuprinse o parte din obiectivele, dar şi din efectele predicii. Pentru întreţinerea şi susţinerea vieţii duhovniceşti este nevoie de „hrană şi aer", dobândite din conţinutul predicii. Însă pentru cei răniţi sufleteşte, predica, în viziunea Sfântului Ioan, este singura cale de vindecare. Prin cuvintele medicament, cauterizare şi bisturiu, Hrisostom urmăreşte ca prin predică să se vindece şi să se reanimeze funcţiile spirituale ale vieţii. În ceea ce priveşte efectele urmărite, scriitorul bisericesc împerechează antinomic principalele neajunsuri sufleteşti: ridicăm deznădejdea şi smerim îngâmfarea; tăiem prisosul şi împlinim lipsurile, şi toate le realizăm pentru ca prin predică să obţinem învăţătura sufletului.

Nu orice cuvântare poate atinge aceste exigenţe, ci doar una temeinic pregătită. Sfântul Ioan recomandă ca toate predicile şi cuvântările să fie alcătuite cu osteneală, ca şi cum ar trebui „să placă lui Dumnezeu".[266] Dascălul conştiincios, indiferent de cât este de mare predicator, este riguros

[263] Ibidem, pg. 65.
[264] Ibidem, pg. 66.
[265] Ibidem, pg. 106.
[266] Ibidem, pg. 129.

cu sine, ştiind că „ascultătorii îl critică judecându-l ca şi cum ar fi înger”.[267] Cuvântarea nu trebuie să conţină laude sau exagerări, critici severe sau despotice, ci predicatorul trebuie să alcătuiască predica alegând dinainte tema cuvântării, ţinând seama că „dintre faptele omeneşti, unele au nevoie de învăţătură, iar altele de poruncă. Căci dacă porunceşti lucrurile care trebuie învăţate, te vei face de râs, şi dacă vei învăţa acelea pentru care trebuie să porunceşti, tot aşa vei suferi”[268], va spune Sfântul Ioan într-o omilie la I Tim 4, 11-14. Modelul urmat de Hrisostom este unul paulin: porunceşte şi învaţă. Prejudecăţile comune ale oamenilor nu trebuie să limiteze sau să mărginească autoritatea părintească şi duhovnicească a preotului. De aceea, Sfântul Ioan îl îndeamnă pe slujitorul altarului: „să fie prototip al vieţii, stând înaintea păstoriţilor ca o icoană vie, ca o lege însufleţită, ca un îndreptar, ca un monument viu al bunei vieţuiri, căci aşa trebuie să fie dascălul.”[269] Viaţa predicatorului trebuie să fie conformă cu învăţătura predicată, pentru a înlătura orice părere sau judecată nefolositoare a ascultătorilor.

În încheiere, vom sublinia că Sfântul Ioan Gură de Aur consemnează că predica nu poate fi substituită nici de viaţa îmbunătăţită a predicatorului şi nici chiar de minunile pe care le-ar săvârşi. Este nevoie de predică, căci „şi fericitul Pavel a întrebuinţat-o, deşi uimea pretutindeni pe toţi prin minunile sale”, spunea iarăşi Hrisostom. De aceea, fiecare predicator va fi îndatorat să se întărească cu puterea de a predica.

[267] Ibidem, pg. 122.
[268] Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei,* op.cit. pg. 133.
[269] Ibidem, pg. 134.